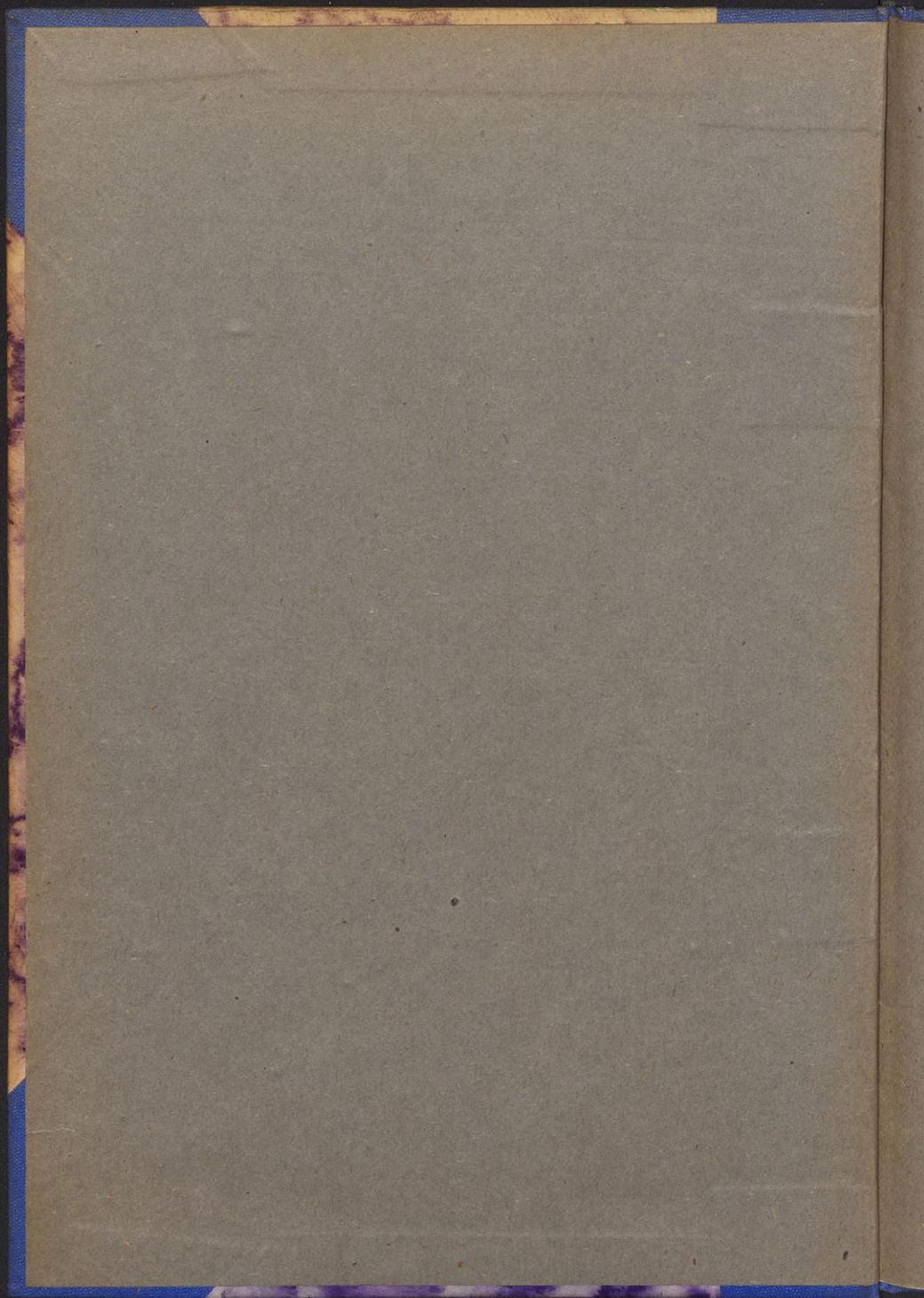

I
48805

KRANJSKA GIMNAZIJA V DOBI NAPOLEONOVE ILIRIJE

Dr. JOS. ŽONTAR

KRANJ 1931

NATISNILA TISKARNA „SAVA“ V KRANJU

II
48805

4.7.51.

9. evtor.

030051991

Kranjska gimnazija v dobi Napoleonove Ilirije

V spomin na maršala Marmonta, ustanovitelja francoske državne gimnazije v Kranju pred sto in dvajsetimi leti.

Temelj študije tvorijo sledeče arhivalije:

a) korespondenca abbéja Rafaela Zellija, glavnega nadzor-
nika javnega šolstva Ilirskih dežel, bivšega pavlanca iz Vi-
terba, v drž. biblioteki v Ljubljani. (DBL.)

b) Koblarjeva ostalina, kot naklonilo pokojnikove sestre ge.
Elizabete Lovšin v drž. bibl. v Ljubljani.

c) spisi župnega arhiva v Kranju od 1780—1816 in istotam
knjižnica Avgušтина Sluge, bivšega cistercijana v Kostanje-
vici, župnika v Kranju od l. 1800—1842. (ŽAK.)

Tiskano literaturo omenjam v opombah.

Dr. Jos. Žontar.

Kmalu po ustanovitvi »Ilirskih pokrajin« (14. oktobra 1809) je po-
stala na pobudo generalnega guvernerja maršala Marmonta aktualna tudi
preosnova šolstva. Med dvajset petimi mesti, v katerih so nameravali
Francozi ustanoviti gimnazije, je prišel v poštev tudi K r a n j.

Da bomo razumeli pomen te namere in razvoj poznejših dogodkov,
moramo na kratko orisati vodilne osebnosti kranjske družbe.

Pretežno večino prebivalcev Kranja so tvorili preprosti mali obrtniki
in kmetovalci. Tudi o mnogih kranjskih trgoveih in industrijalcih ne vemo
dosti drugega, nego da so se udeještovali na gospodarskem polju.¹

Izrazite osebnosti pa srečamo med člani rodbine P a g l i a r u z z i,
ki se je priselila iz Kobarida. Velik ugled je užival šestdesetštiriletni dr.
med. Natalis Pagliaruzzi², ki je slovel kot praktični zdravnik. Poživel je
v kranjski okolici žimarsko in sitarsko domačo obrt³ in ustanovil lastno
podjetje, ki je dajalo zaslužka nad sto rodbinam. Sita je izvažal v Italijo
in orijent, kar mu je donášalo lepe dobičke. L. 1793.⁴ je prevzel kranjsko
graščino »Kieselstein«. Ko je tik pred francosko dobo 28. marca 1809 po-
stal vitez, si je nadel plemiški naslov po tej graščini. Njegov starejši brat
Žiga⁵ se je preselil v Ljubljano, njegov mlajši dvajsetletni Mihael pa je
pomagal očetu v Kranju. Natalis in Žiga sta bila prosvetljenca tiste vrste,
ki je prestopila krog oficialne državne religije. Oba sta postala navdu-
šena prijatelja Francozov. Žiga je pristopil k ljubljanski framazonski loži
»Prijatelj kralja rimskega in Napoleona«. Njegov oče Natalis pa je sku-
šal kot kranjski mêr v upravi uveljaviti vsa nova, zlasti cerkveno-politična
načela. Ob avstrijski reokupaciji so dolžili Pagliaruzzije, da so bili pri-
pravljeni dati vse za Francijo in bili še l. 1813. vohuni laškega podkralja
Evgena, ki so ga ob umiku Francozov celo sprejeli v kranjski graščini.⁶

Središče drugega kroga je tvoril župnik A v g u š t i n S l u g a⁷. Ta
nekdanji menih je bil tako odločen nasprotnik janzenistov, da je sestavil
janzenist Anton Traven latinsko disertacijo proti njemu.⁸ Stalno se je
zanimal za vsa bogoslovna in modroslovna vprašanja in zbiral tovrstno

novo literaturo, zasledoval pa je tudi janzenistične spise svoje dobe.⁹ Tako je rastle njegova knjižnica, katere osnovni del je prinesel iz kostanjeviškega samostana. Značilna poteza njegovega značaja je bilo strogo ravnanje s kaplani. Bil pa je zelo priljubljen pridigar. Široki ljudski sloji so ga čislali, ker je imel v svoji župniji več cerkvenih pobožnosti in bratovščin.⁷

Nas zanima zlasti Slugovo delovanje, ko je postal okrožni šolski nadzornik. L. 1802.¹⁰ je izposloval pri študijskem konsesu v Ljubljani, da se je ustanovila v Kranju provizorna trirazredna glavna šola, ki jo je obiskovala mladina iz mesta in vasi Rupe, Premskovega, Klanca, Huj in Čirčič. L. 1805. mu je poslal škofijski konzistorij novomašnika Andreja Albrechta,¹¹ da pomaga nadzirati učence in učitelje. Od 28. sept. 1806¹² dalje pa je bil Albrecht vodja glavne šole; plačo 150 gld. letno, prosto stanovanje in hrano mu je dajal Sluga sam. Seveda se je moral Albrecht ravnati po njegovih navodilih in pri tem se je najbrž naučil one strogosti, da je iskal med narodom Dalmatinove Biblije in jih sežigal.

Učitelj prvega razreda Andrej Peterman iz Dovjega je dobival 150 gld. in učitelj tretjega razreda, Simon Šugelj iz Kranja, 200 gld. letne plače iz sklada za normalne šole pri škofijskem konzistoriju. Jožefu Mikšu iz Novega Mestka¹³ (Češko), ki je bil učitelj drugega razreda in organist, je zagotovilo mesto 300 gld. letnih dohodkov, ki so se stekali iz prispevkov kranjskih meščanov (200 gld.), šolnine (50 gld.) in cerkovnikove bire, t. j. desetega snopa podložnikov, ki so imeli njive v kranjskem polju (40 gld.).¹⁴ Ta bira je spadala od l. 1787.¹⁵ v šolski sklad. Cerkovniško službo je opravljal za Mikša njegov hlapec; bire pa učitelj sploh ni maral pobirati.¹⁶ Ako bi postala kranjska glavna šola stalna, bi njegovo vzdrževanje prevzela oblast. Sluga je sicer zaprosil za stalnost, a njegove prošnje vlada ni uslišala.

V šolskem letu 1809. se je vršil pouk na kranjski glavni šoli v nemškem jeziku razen v prvem razredu, kjer so uporabljali slovenske šolske knjige.¹⁷ Učitelj Mikš ni znal slovenskega jezika.¹⁸ Zato je bila mladina, prihajajoča iz take šole, vobče nemško orijentirana in je pozabljala narodni jezik.

L. 1809. je bil dekan Sluga sredi dela za novo šolsko poslopje. Otroci so hodili tedaj v bivši kapucinski samostan v Kokriškem predmestju, ki je bil last kranjskih deželnih stanov.¹⁹

Že dekan Jožef Gollmayer je uredil v tem samostanu za silo tri učne sobice. Ko pa so se uverili meščani, da samostan ni prikladen za šolo, so poskusili znova popraviti staro šolsko poslopje, mestno hišico, ki je stala ob pokopališčnem zidu za sedanjim mestnim vodnjakom poleg župne cerkve. Bilo je zaman. Rabili so jo itak dovolj časa, namreč z malim presledkom v reformacijski dobi tristo osemdeset in pet let.²⁰ L. 1808. so jo mestni delavci podrli in prostor izravnali.

Sluga je opozoril na hišico bratovščine sv. Rešnjega Telesa, v kateri je bival njen zadnji beneficijat Feliks Celikar. Proti preureditvi tega poslopja za šolo je ugovarjal samo Natalis Pagliaruzzi,²⁵ ki je imel onstran

ozke ulice vprav nasproti omenjene hišice vrt s kranjskim gradom. V tem sporu je zmagal župnik. Okrožni urad je izdal dovoljenje in uradni inženir Matej Poll iz Ljubljane je odobril načrte. Ko se je beneficijat Celikar proti odškodnini izselil, so z delom pričeli. Vodja stavbnega odbora je bil dekan Sluga sam.²¹

Naslednje leto pa so vojni dogodki pokopali vse dekanove upe. Ko so meseca junija Francozi zasedli tudi Kranj, sta dekana Slugo premagala radovednost in skrb. Poslal je za avstrijskimi četami ogleduha, ki so ga pri Žalcu umikajoče se čete pridržale. Njihov poveljnik je v posebnem pismu poučil kranjskega župnika,²² naj se ne vmešava v politiko. Njegova dolžnost bi bila tolažiti »drage Kranjčane« in jih bodriti, da ostanejo kljub neprilikam »zvesti avstrijski vladarski hiši«. Toda Francozi so v Kranju ostali. Župnik Sluga je občutil težko breme rekvizicij, kontribucij in vojaških nastanitvev.²³ Francozi so zasegli tudi javne fonde, zato so posla vsa sredstva za vzdrževanje učiteljev in za dograditev šolskega poslopja.

Učitelju Mikšu je predsedalo »beračenje« za nagrado, zato je decembra 1809 podal ostavko²⁴ in se odslej preživil s poučevanjem glasbe. Že prejšnje leto se je bavil z mislijo ustanoviti v Kranju glasbeno šolo.²⁵ Ker od aprila 1810 učiteljem niso več nakazali prejemkov iz konzistorijalnega fonda, sta učitelja Peterman in Šugelj živela le od šolnine, stolnine in mestne podpore. Meščani so bili pripravljeni doplačati tudi ukinjene prejemke in so določili v ta namen desetine v Brezju, ki se pa zaradi neke pravde dolgo časa niso dale likvidirati.²⁶ Na koncu l. 1809. so morali ustaviti tudi delo pri šolski stavbi.

Sluga je 4. januarja 1810²⁷ potožil škofijskemu konzistoriju o propadanju glavne šole in pristavil, da tudi on ne more več vzdrževati vodje Albrehta, ako mu ne pomagajo. Naslednji dan²⁸ pa je poslal enako prošnjo v francosčini generalnemu intendantu grofu Dauchyju. Obe prošnji je rešil baron Codelli in predlagal, naj se kranjska šola prepusti svoji usodi, ker se pripravlja nova ureditev vsega šolstva.

Na koncu zimskega tečaja je prenehal tretji razred kranjske šole in vodja Albrecht je nastopil 24. aprila 1810²⁹ službo vikarja na Gornji Krki v dekaniji Šmarije.

Francoska šolska reforma se je tedaj že pričela. Aprila 1810 je prišel iz Zadra Rafael Zelli,³⁰ novo imenovani glavni nadzornik javnega šolstva v ilirskih provincah. Da bi zvedel, kakšne so bile šole pod Avstrijo, sta mu Valentin Vodnik in Jožef Balant (Walland) dne 18. aprila sestavila o njih poročilo.¹² Predloge, ki jih je stavil Zelli dne 30. maja, je 4. julija odobril Marmont in jih objavil z naredbo 10. oktobra 1810.³¹ Z njo je bila ustanovljena tudi v Kranju francoska državna gimnazija.

Razmerje med šolo in cerkvijo se je s tem bistveno izpremenilo.³² Dekanu Slugi so vzeli oblast šolskega nadzornika, kranjskemu mēru Natalisu Pagliaruzziju pa naročili, da preskrbi gimnaziji prostore in predlaga pri-

merne učne moči. Obnovili so tudi osnovno šolo kot dvorazredno trivialko, ki je prišla popolnoma v oskrbo kranjske mestne občine.

Za ljudsko šolo so zadoščali mali prostori kapucinskega samostana, za gimnazijo pa bi prišla v poštev nedovršena šolska stavba; toda Pagliaruzzi se vso dobo županovanja ni odločil, da bi nadaljeval z delom pri stavbi in bi nastanil nasproti svojemu vrtu šolo. Nalašč je predlagal Zelliju, naj vlada naprosi dekana Slugo, da odstopi v obsežnem župnišču tri sobe. Dekan je uvidel veliko korist, ki bi jo imel Kranj od gimnazije, na kateri bi študirala nadarjena gorenjska mladina, in je res prepustil za gimnazijo tri sobice v pritličju, katere so doslej uporabljali posli.³³ Pri tem ni mislil na neprimernost, ki bodo zaradi tega nastale za prebivalce župnišča, kajti hišni in šolski prostori so bili med seboj v zvezi. Pa to ni bilo prvič, da se je začasno nahajal kak razred v pritličju župnišča.³⁴ Verjel je Sluga zlasti besedam generalnega intendanta, češ da bodo v kratkem nadaljevali s stavbo novega šolskega poslopja. Ni prav nič slutil za Pagliaruzzijev namen njemu polagoma odvzeti pravico do proste uporabe župnišča.³⁵

Ker se je v smislu čl. 10. pravilnika z dne 10. avgusta 1810³⁶ o pouku in disciplini na ilirskih gimnazijah šolsko leto moralo pričeti že 4. novembra, je mêr moral pohiteti s pripravami. V sobicah je bilo treba izmenjati pod, postaviti peč, vrata, šolske klopi in izvršiti ključavničarska dela.³⁷ Kredit v iznosu 250 frankov so odobrili šele na koncu oktobra in v začetku novembra je mêr dela oddal obrtnikom. Otvoritev gimnazije se je zavlekla do srede novembra. Obrtniki pa so čakali še tri mesece na izplačilo predloženih računov. Šele na ponovni pritisk mêra je intendant likvidiral troškovnik, račun kovača Tolmeinerja pa znižala za — 1 frank 57 centimov, ker goldinarji niso bili pravilno preračunjeni v franke.

Na gimnaziji so potrebovali profesorje za sledeče učne predmete: francoščino, latinščino, italijanščino, sistem mer in uteži ter aritmetiko. Med prvimi prosilci se je pojavil Andrej Albrecht, ki je zvedel od znancev v Kranju, da se pripravlja nova šola. Pisal je 21. septembra³⁸ na napačni naslov »generalnega intendanta šol«; prošnja je prišla v roke nadzorniku Zelliju, ki se je informiral pri Pagliaruzziju. Prosilec navaja, da je kos vsem predmetom, ki se poučujejo, da je bil pri kranjski mladini zelo priljubljen in da je zapustil Kranj samo zaradi nevzdržnih gmotnih razmer. Pagliaruzzi je bil proti njegovi nastavitvi, ker je bil Albrecht desna roka dekana Sluge, ter je predlagal Zelliju mladega kaplana Jožefa Dagarina.³⁹ Zato je bila Albrechtova prošnja zavržena. Zelli je zabeležil na mêrovem pismu: »Dagarin est proposé directeur et professeur du gymnase de Krainbourg.«⁴⁰

Od bivših učiteljev glavne šole so sprejeli samo Jožefa Mikša. Iz bližnje Stare Loke se je prijavil 69 letni Bernard Bellouard iz Caillaona (département Vaucluse, arrondissement Avignon), upokojeni vojaški kaplan Bonssijevega lovskega polka.⁴¹

27. oktobra⁴² je sporočil Zelli, da so predlagani profesorji imenovani, obenem je predložil za Dagarina šolski pravilnik z dne 10. avgusta s pozivom, naj ga temeljito prouči in se točno po njem ravna. Iz njega je Dagarin mogel spoznati pravice in dolžnosti ravnatelja francoske gimnazije v Kranju.

Nadziral je ne samo svoj zavod, ampak tudi vse primarne šole okrožja: v Kranju, Škofji Loki, Poljanah, Mengšu, Kamniku, Trziču, Radovljici, Begunjah, Kropi in Kranjski gori.⁴³ Aprila in septembra vsakega šolskega leta so mu morali poročati učitelji o stanju omenjenih šol. Enkrat na leto je šole pregledal ravnatelj kranjske gimnazije, dal učiteljem navodila in poročal na višje mesto.

V njegovi navzočnosti so se vršili sprejemni izpiti učencev za vstop v gimnazijo. Pokazati so morali, da znajo v deželnem jeziku (*la langue du pays*) čitati in pisati, da poznajo osnovne pojme računstva in katekizma. Ravnatelj je bil odgovoren za red in disciplino na zavodu. Bil je predstojnik učiteljskega zbora. Skliceval je konference profesorjev, podpisoval je vse spise, ki so zadevali pouk in disciplino vseh šol v okraju ter uporabljal pečat, ki je predstavljal cesarskega orla z napisom: *gymnase de Krainbourg*. Ravnatelj je vodil seznam profesorjev, dijakov in učiteljev šolskega okrožja. Dvakrat na mesec je moral posetiti oba gimnazijska razreda in prisostvovati izpraševanju dijakov. Voditi je moral tudi katalog o napredku učencev. Upravljal je nadalje blagajno zavoda, pobiral šolske takse, plačeval pisarniške potrebščine ter polagal na koncu šolskega leta račun rektorju ljubljanske Centralne šole.

Pazil je, da se vrši pouk po navodilih, ki jih je dajal glavni šolski nadzornik, in da so uporabljali samo dovoljene učbenike. Brez ravnateljevega dovoljenja se profesor ni smel oddaljiti s službenega mesta. Ravnatelj je moral skrbeti za nadomeščanje profesorja, ako je bil ta odsoten preko enega tedna. Aprila in septembra so mu morali profesorji posameznih predmetov poročati o pouku in disciplini svojih učencev. Ravnatelj je nato zbral poročila, jih izpopolnil s svojimi opazkami in strnil v pregledno sliko o stanju šolskih zavodov svojega okrožja. Izvestje je predal rektorju ljubljanske Centralne šole, ki je imel dolžnost s svojim kanclerjem enkrat na leto pregledati kranjsko gimnazijo. Rektor Centralne šole je zbiral poročila vseh podrejenih ravnateljev province, jih opremil s potrebnimi opombami ter poslal glavnemu šol. nadzorniku Zelliju, ki je predložil letno poročilo o celokupnem ilirskem šolstvu preko generalnega intendanta generalnemu guvernerju.⁴⁴

Ko so 9. novembra dospeli dekreti, je sklical Pagliaruzzi prvo plenarno konferenco,⁴⁴ na kateri je izročil profesorjem prepise dekretov in dal prečitati šolski pravilnik. Razdelili so tudi predmete: Dagarin je prevzel pouk latinščine, zgodovine in zemljepisja, Bellouard francoščino in sistem mer, Mikš italijanščino in aritmetiko. Ravnatelj je prosil za namestnika pri pouku latinščine, ker bo kot okrožni nadzornik moral biti pogosto odso-

ten. Zelli je dovolil, da mu pomaga kranjski kaplan J u r i j Z u p a n⁴⁵ iz Zasipa, ki ni zahteval za to nikakega honorarja.⁴⁶

V nedeljo 11. novembra so oznanili po cerkvah dekanije, da se vrši vpis dijakov od 12. do vključno 14. t. m. Prijavilo se je 47 učencev: za prvi razred 38, za drugi 9. V teku prvega tečaja sta vstopila še dva v prvi razred. 15. novembra je bila slovesna otvoritvena služba božja v župni cerkvi. Dijaki so odšli nato v prostore bivšega kapucinskega samostana, dokler niso bila dovršena popravila v župnišču. Na koncu novembra je bil pouk popolnoma reden: vsak dan dopoldne in popoldne, razen ob četrtnih, ako ni bilo v dotičnem tednu kakega praznika. Med šolskim letom so bili prosti dnevi: nedelje in prazniki (tudi 15. avgust, Napoleonov rojstni dan), omenjeni četrtni, osem dni predpusta in teden pred veliko nočjo. Glavne jesenske počitnice so se pričele šele 1. septembra po razdelitvi šolskih nagrad in so trajale do vštete 3. novembra.

Ravnatelj Dagarin je imel v začetku obilo posla: sestavo urnika, poročanje o otvoritvi zavoda, o stanju učiteljskega zbora⁴⁷ in učencev, predložitev raznih računov⁴⁸ itd. Pripetilo se je, da so mu vrnili spis s pripombo, da naj ga napravi po priloženem vzorcu in predloži naslovu še enkrat. Dagarin se je hitro uživel v ravnateljske posle; v drugem tečaju so njegova poročila že pregledna in vzorna. Njegova korespondenca dokazuje, da je iskreno spoštoval glavnega šolskega nadzornika⁴⁹.

Marmontova šolska naredba naziva učni jezik za gimnazije le »deželni jezik«; ni izključeno, da so mislili Francozi pri tem na uvedbo ilirščine⁵⁰, ker so hoteli oblikovati iz »ilirskih ljudstev« en državni narod⁵¹.

Zois in Vodnik sta pridobila Marmonta in Zellija za slovenski učni načrt. S tem so postavili srednje šolstvo na domačo, slovensko podlago. Francozi so torej prvi uvideli, da bodi slovenščina učni jezik za vse gimnazijske predmete⁵².

Eden izmed pomislekov proti slovenščini je bil očitek, da ni slovenskih učnih knjig. Toda Vodnik se je po naročilu francoske vlade lotil z nenavadno energijo spisovanja učbenikov, menda že aprila 1810. Do septembra i. l. je dovršil v rokopisu ilirski katekizem in L' Homondovo »Francosko pismenost«. Pripravljaj je nadalje računico ter slovensko in laško slovnico. S tem bi bile spisane, izvzemši učbenika za latinščino in sistem mer, vse šolske knjige, ki bi bile potrebne za dvorazredne gimnazije s slovenskim učnim jezikom⁵³.

Ker pa so knjige obležale v rokopisu, nadzornik ni mogel kranjskemu ravnatelju poslati obljubljenih slovenskih knjig. Šele v drugem tečaju šol. l. 1810./11. je došel na zavod Vodnikov »Keršanski nauk za ilirske dežele«, ⁵⁴ L' Homondova francoska slovnica, ki je bila pregledana dne 18. oktobra 1810, je bila natisnjena šele za šolsko leto 1811./12.

Nadaljna ovira je bilo premalo število učiteljev, ki bi znali poučevati v slovenščini. O Mikšu poroča Balant,¹⁸ da tujega jezika ne more v domačem tolmačiti. Francoz Bellouard se je trudil po svojih močeh razlagati v »kranjščini«⁵⁵. Bolj čudno je, da se Dagarin in Zupan nista

držala pravilnika ampak predavala v nemščini. Pravtako je ravnatelj v svojih poročilih zabeležil rojstne kraje profesorjev in učiteljev nemški in ne kakor njegov prijatelj Matevž Ravnikar, kancler Centralne šole, ki je začel v univerzitetni matriki uvajati za rojstne kraje slovensko obliko.⁵⁶

Tudi glede učnih predmetov se načrt v prvem šol. letu ni dal popolnoma izvesti.

Pravilnik od 10. avgusta 1810 je predpisoval, da se dele učenci prvega razreda na dva oddelka. Tisti, ki so dopoldne študirali francoščino, so posečali popoldne italijanščino in narobe. Ker pa kranjski dijaki tudi v drugem razredu še niso bili večji francoščine, je dovolil glavni nadzornik na ravnateljevo prošnjo, da poslušajo vsi dijaki francoščino in da se v ta namen razdele v tri oddelke. Bellouard je imel torej mnogo posla ter je razporedil dijake po napredku in nadarjenosti⁵⁷. Zaradi teh oddelkov je najbrž menil dekan Sluga, da ima kranjska gimnazija tri razrede⁵⁸.

Ker do pričetka šole ni izšla L' Homondova »Francoska pismenost«, so nameravali v Kranju poučevati po metodi Meidinger, ki jo je priporočil Zelli že prejšnje šolsko leto za ljubljanske šole.⁵⁹ Knjigotržec Jurij Licht je dobavil Dagarinu z Dunaja 15 izvodov Meidingerjeve »Practische französische Gramatik«. Prof. Bellouard pa je preslabo razumel nemščino in ni mogel uporabljati knjige, ki je bolj prikladna za samouka. Zato si je sam sestavljal rokopis. Izpisoval je iz francoske slovnice Richeleta in slovarja Francoske Akademije.⁶⁰ Narekoval je dijakom pravila sklanjatve in spregatve. Vaje so se pričele s prevajanjem in učenjem slovnških pravil na pamet. Ko so nekoliko napredovali, je poskusil s sestavki, ki so jih morali učenci pravilno pisati. Eno uro na teden jih je učil stari profesor molitvice iz francoskega katekizma⁶¹.

V italijanščini se je vršil pouk po metodi Meidinger. Mikš je predelal glavna slovnška pravila; prevajali so iz italijanščine v nemščino in narobe. Mnogo primerov je dal za učenje na pamet.

Pri latinščini je razložil Dagarin besedne vrste, sklanjatev in spregatev. Katerega latinskega pisca so prevedli 24 strani, ni mogoče dognati.

V aritmetiki je predelal profesor štiri osnovne računske načine, ulomke, sklepne in obrestne račune, tečaj in menjavo denarja. Dela o merah in utežih ni bilo mogoče dobiti v knjigotržtvu⁶². Spomladi 1811 ga je hotel natisniti Francoz Jellé, toda ljubljanski tiskarji niso imeli potrebnih črk.⁶³ Zato je ta predmet v šol. l. 1810./11. na kranjskem zavodu odpadel.

Iz zemljepisja je predaval Dagarin osnovne pojme fizične in politične geografije. Pri zgodovini pa je pričel z Grki in Rimljani, opisal dobo preseljevanja narodov, s posebno ljubeznijo je razlagal francosko zgodovino od Keltov preko dobe kraljev do revolucije in »samooblastnika« Napoleon, cesarja Francozov.

Vsak teden enkrat so se udeležili kranjski dijaki kratkega vojaškega pouka, ki ga je vodil za to določeni častnik, najbrž v bivšem kapucinskem samostanu, kjer je bilo vojaško skladišče.

Požrtvovalnost kranjskih profesorjev je bila izredna, ako upoštevamo, da so vestno vršili svojo dolžnost kljub temu, da zaradi gospodarske krize v ilirskih provincah pol leta niso prejeli nikake plače. Po nastavitvenem dekretu sta imela Dagarin in Mikš po 900 frankov letne plače, Bellouard pa 1000 frankov. Izplačilo honorarjev pa je redno zaostajalo za več mesecev; za december 1810, januar, februar 1811 n. pr. so bili izplačani maja 1811, za marec avgusta, za april in maj oktobra, za junij novembra, za julij šele februarja 1812, za avgust, september in oktober 1811 meseca aprila 1812.⁶⁴

V teku drugega tečaja je zadela Kranj grozna nesreča. Dne 18. maja 1811 je izbruhnil v mestu požar,⁶⁵ ki se je zaradi vetra hitro razširil po pomolu⁶⁶, tesno zazidanem s hišami, objel tri četrtine mesta, preskočil Kokro in uničil še vasi Huje ter Klanec. Gašenje je bilo otežkočeno, ker je odpovedal hidravlični stroj, ki je dvigal vodo v mesto. Razen kranjskega gradu in Savskega predmestja so pogorele hiše okrog mestnega trga, obe vzporedni ulici hiš in Kokriško predmestje s pristavami. Požar je upepelil tudi javna poslopja: mestno hišo z bogatim arhivom, kapucinski samostan, v katerem je bila primarna šola, nedograjeno novo šolsko poslopje, na cerkvi in župnišču pa je uničil samo streho.

Ko je dal dekan Sluga provizorno pokriti župnišče z deskami, se je nadaljeval pouk na gimnaziji. Toda od 49 učencev se jih je vrnilo samo 30. Mnogim je zgorela obleka in knjige; starši nekaterih dijakov so postali tako siromašni, da niso mogli več pošiljati otrok v šolo⁶⁷.

Tudi pri zaključnih izpitih meseca avgusta ni bilo pravega razpoloženja. Prvo polletje je sicer obetalo prav dober uspeh, toda končni izid ocenjevanja je bil le dober. Odličnih (optime) in prav dobrih (accessit) je bilo zelo malo, večina je izdelala z dobrim uspehom (bene). Z neko težko slutnjo je Dagarin sklenil svoje ravnateljsko letno poročilo.⁶⁸

Pripravljala se je namreč nova ureditev ilirskega šolstva v znamenju varčevanja. Organizacijski dekret od 15. aprila 1811 je prinesel samo splošne obrise. Po njem so prevzeli intendantni nadzorstvo nad šolstvom v upravno-gospodarskem oziru. Ukinil je gimnazije, na njihovo mesto pa postavil dve vrsti srednjih šol: državne liceje in občinske kolegije z gramatikalnimi in humanitetnimi razredi⁶⁹.

Glede krajev, v katerih bodo nove sekundarne šole, je puščal organizacijski dekret generalnemu intendantu popolno svobodo; navajal pa je samo na splošno, da imajo prednost središča province in distriktov.

Za Kranj bi torej prišel v poštev le »kolegij«, ki bi ga morala vzdrževati občina. Toda kranjska občina v usodnem l. 1811. nikakor ni mogla prevzeti nase bremena, da bi plačevala profesorje. To dokazuje najbolje občinski proračun iz l. 1812.⁷⁰, ki ga je sestavil mâr Pagliaruzzi s pristavom in občinskimi svetniki na podlagi tiskanih navodil generalnega intendanta grofa Chabrola⁷¹.

Po požaru je kranjska občina zgradila novo mestno hišo, o obnovi šolskega poslopja pa mâr ni maral ničesar slišati. Zato ga je razdražilo

vmešavanje dekana Sluge in njegovega prijatelja Ignacija Škarje⁷², ki sta v imenu »ubogih župljanov« prosila intendanta Basellija, naj on doseže obnovo bivše šolske stavbe, kamor naj bi se preselila gimnazija iz župnišča⁷³.

Na Pagliaruzzija so merile tudi sledeče župnikove besede raz prižnice: »Dragi farani, le poskrbite, da bo župnišče kmalu pokrito. Le dovažajte les in postavite ostrežje! Moja dolžnost ni, da ga pokrijem, kajti župnišče je postalo občinska hiša, saj imajo vaši otroci šolo v njem!«⁷⁴ Mêr pa tudi ni molčal. Zaradi občutnega nedostajanja prostorov, ki je nastalo po požaru, je zahteval, da mu da dekan v župnišču toliko prostorov, kolikor jih bo občina rabila. Pospešil je tudi ustanovitev cerkvene nega fabriškega sveta,⁷⁵ ki je imel namen, da prevzame upravo cerkvene imovine. V ta svet so prišli poleg mêra še trije občinski svetniki: tovarnarja Josip Fock in Simon Tadej Jozek, dalje trgovec Blaž Trpinc.⁷⁶

Ko je mêr hotel nastaniti v župnišču celo ljudsko šolo z nad 100 otroci,⁷⁵ je bil dekan Sluga vprav zaposljen s popravo župnišča⁷⁷ in zato ni utegnil sam od doma.

Zato je sestavil pismo za intendanta de la Moussaye-ja, katero je eden izmed gimnazijskih profesorjev nesel v Ljubljano osebno, da je obenem intendantu razložil spletke Slugovega nasprotnika, katerih dekan v pismu ni mogel omeniti. S tem je dosegel spor med mêrom in župnikom svoj višek. Istočasno se je odločila usoda kranjske gimnazije. Zelli je namreč 26. oktobra 1811⁷⁸ obvestil ravnatelja Dagarina, naj župnika nikar ne skrbi zaradi prostorov, ker se kranjska gimnazija zaradi malega števila dijakov v mesecu novembru ne bo več začela; namesto nje pa se nastani v prostorih bivše srednje šole dvorazredna primarna šola, v kateri bodo poučevali francoščino, aritmetiko in katekizem. Glede nemščine in italijanščine pa je prepustil nadzornik izbiro kranjskemu mestnemu magistratu⁷⁹.

Kranjski dijaki so se razšli. Nekateri so nadaljevali svoje študije na ljubljanskem liceju, mnogo so jih starši poslali na Koroško⁸⁰. Enemu dijaku iz mesta Kranja je plačevala občina vso oskrbo v dijaškem internatu ljubljanskega liceja⁷⁰. Ker pa niso ohranjeni katalogi kranjske gimnazije, ne morem opisati na tem mestu pozicije, ki so jo dosegli v življenju bivši dijaki omenjenega zavoda.

V naslednjem letu se je mesto gospodarsko polagoma opomoglo in postalo po sklepu »Malega sveta« ilirske vlade z dne 20. junija 1812. središče novega distrikta, ki so ga tvorili kantoni Kranj, Škofja Loka, Kamnik in Radovljica.⁸¹ S tem je postalo vprašanje kranjske srednje šole znova aktualno. Da ne zamudi ugodne prilike, je mêr Pagliaruzzi že meseca avgusta povabil glavnega nadzornika Zellija k zaključnim izpitom kranjske primarne šole.⁸² V pismu je opozoril tudi intendanta Kranjske, Rouena des Mallets, da so podani vsi pogoji za otvoritev srednje šole v Kranju. Ko je bil intendant zaradi vojaške konskripcije meseca novembra službeno v mestu, mu je Pagliaruzzi razkazal primarno šolo. Intendant se

je zelo pohvalno izrazil o redu v šoli in o sposobnosti kranjske mladine. S tem je mêr storil, kar je bilo v njegovi moči, in je bil uverjen, da ga bodo pristojne oblasti podpirale. Zato je prigovarjal učitelju Mikšu, naj ne odide v avstrijski Celovec, kamor so ga vabili in mu ponujali mesto stolnega organista ter službo učitelja glavne šole.

Odločitev glavne intendance pa mêra ni popolnoma zadovoljila.⁸³ Generalni intendant je dovolil, da se ustanovi v Kranju sicer sekundarna šola, toda namesto liceja le občinski kolegij, pod pogojem pa, da bo dovolj dijakov za latinske razrede, ker sicer ne bo predložil mestnega proračuna Državnemu svétu v Parizu v odobritev. Vprav tedaj pa je župnik Sluga na željo ljubljanskega škofa Kaučiča oddal 5 sob v župnišču novoimenovanemu kranjskemu subdelegatu Frančišku Tercyju in Belli, nadzorniku registracije in domen.⁸⁴ Zaradi tega se je morala 1. maja 1813 umakniti iz župnišča tudi dvorazredna primarna šola, ker je subdelegat rabil priti-
lične prostore za pisarno.⁸⁵

15. avgusta 1813 so v Kranju zadnjič praznovali Napoleonov rojstni dan in zadnjič obdarovali »rožne device«.⁸⁶ Bližal se je konec Napoleonove Ilirije in simpatični kranjski subdelegat je vzel slovo. Razšli so se tudi profesorji bivše francoske gimnazije. Stari Bellouard se je umaknil v Virmaše pri Stari Loki in tam umrl naslednje leto 27. oktobra. Kaplan Jurij Zupan je odšel v Cerklje, Dagarin pa v Ljubljano, kjer sta se pozneje oba zopet sešla kot profesorja bogoslovja.

Ob koncu novembra je postal dekan Sluga zopet okrožni šolski nadzornik.⁸⁷ Dal je Pagliaruzziju takoj občutiti, da se je vrnila avstrijska doba, ostro je zavrnil vsako njegovo vmešavanje v šolske zadeve, mu vračal poslane uradne dopise in odklanjal tudi posredovanje meščanov za mêra. Pisal mu je: »Vaše samovolje je konec. Ne morete mi nikogar več vsiljevati v župnišče. Držite se mej svojega delokroga!«⁸⁸ Dekan je nameraval temeljito obračunati s Pagliaruzzijem, pripravljal je ovadbo, v kateri je hotel razkriti delovanje mêra v francoski dobi. Pa zmagala so plemenitejša čuvstva, nasprotnika sta se sešla in spravila. Župnik je po dolgotrajnih naporih uspel, dogradilo se je šolsko poslopje in l. 1816. se je vanj preselila kranjska osnovna šola.⁸⁹ Pagliaruzzi pa je v svoji pozni starosti iskal utehe v veri in izdal celo molitvenik.⁹⁰

* * *

Pred sto in dvajsetimi leti so stopili Kranjčani prvič v kulturne stike s Francijo. Ta jim je pripravljala prvo gimnazijo s slovenskim učnim jezikom. Ako bi bila doba Napoleonove Ilirije trajala dalj časa in bi nastopila desetletja mirnega in nemotenega razvoja, bi dobila tudi kranjska gimnazija slovenske učne knjige in slovenske profesorje. Iz tega zavoda bi gotovo izšla narodno zavedna generacija.⁹¹

Opombe.

Kratice so iste kakor v Slovenskem biografskem leksikonu (SBL).

1 O kranjskih trgovcih in industrijalcih prim. Hoff, *Histor. statist. topograph. Gemälde v. Herzogthume Krain, Laibach, 1808*, I. 155; Luka Bodlaj (u. 1813), veletrgovec z železom, lastnik fužine v Kropi in hiš v Trstu in Kranju (št. 185), Karel Florian (1768-1842), h. št. 194, Jožef Fock, svečar in milar, h. št. 169, Simon Tadej Jozek (1757-1835), pivovarnar, h. št. 3, Franc Oman (1786-1863), h. št. 117, Andrej Orehovnik (1766-1830), h. št. 115, Jernej Pavlič (1750-1822), h. št. 184, Blaž Trpinc (1759-1836), h. št. 114 A. Prim. žup. mat. v Kranju.

2 Rodbina Pagliaruzzijev: Natalis (1746-1832), sopr. Frančiška pl. Jenkensheim, otroci: Žiga, r. 1781, Ivana r. 1785, Mihael r. 1788, Marija Jožefa r. 1794, Antonija r. 1795. Prim.: žup. mat. v Kranju; Wurzbach XXI. 174, Schiviz, Krain, 324, Dimitz IV. 288, Polec, Kraljestvo Ilirija, 214-216.

3 O sitarstvu v okolici Kranja prim. Škerbinec S., *Promet, trgovina in obrt v Iliriji*, DS XIX. (1906), 468.

4 Prim. Grund-u. Intabulationsbuch d. Herrschaft Kieselstein v registraturi sres. sodišča v Kranju.

5 O Žigi Pagliaruzziju (1781-1855) posebej prim. Schiviz, Krain, 230, Dimitz IV. 341; Kidrič Fr., *Francosko-ilirska loža prijateljev kralja rimskega in Napoleona v Ljubljani*. Slovan XII. (1914), 11 sl.

6 Mal Jos., *Zgod. slov. nar.* VIII, (1929), 206.

7 O Slugi prim.: Lavtižar, *Zgodov. župn. v dek. Kranj I.* (1898), 22 sl., Pokorn v ZUZ IX. (1931), 8; o volilu knjig za dekanjsko knjižnico prim. spis ŽAK 15. jun. 1841.

8 Kidrič Fr., *Dobrovský in slov. preporod njegove dobe*, RDHV 7 (1930), 202.

9 Pismo lj. knjigotržca J. Lichta Slugi z dne 31. julija 1810 v ŽAK: »P. T. Soeben erhalte ich die Meidingers Unterricht von Wien, ich kann Ihnen aber nicht mehr als 10 Stücke à 40 kr. davon geben. Ich bekomme sie aber in Kürze wieder und da sollen die übrigen 5 noch folgen. Da sie selbst einen Buchbinder alldort haben, so kann er sie in ein paar Stunden einbinden, ansonsten wenn ich sie hier hätte binden lassen, so hätten Sie wieder eine ganze Woche darauf warten müssen. Schon vor 2 Monathe habe ich kleine Gebethbüchel zum einbinden gegeben, sie sind aber noch nicht fertig. Ich sende daher meinen Vorrath mit: 1 Seibt Gebethbuch pr. fl. 2.45; 3 im papiernen Futteral 3.45; 1 Brunners Gebethbuch 2.30; 1 Meyerhofers Gebethbuch 2; 1 kleines Geb. 0.42; Sma fl. 10.62. Die 6 Rituale habe zum Einbinden gegeben. Von Hrn Kaplan habe das Geld für die Meidingers Unterricht erhalten.« O janzenističnih knjigah, omenjenih v pismu, glej Prijatelj Iv., *Duševni profili naših preporoditeljev*, LZ XLI. (1921), 205 sl., 272, o stranki redovnikov istotam 208 sl.

10 O šolah v Kranju prim.: Koblar A., JMK XIII. (1903), 40 sl., spisa ŽAK 23. okt. 1802, 19 dec. 1814.

11 O Albrechtu prim. SBL, 5.

12 Prim.: Vrhovec, *Francoska ljudska šola na Kranjskem*, LMS 1897, 149; Aškerc, *Ljudsko šolstvo v lj. okrožju l. 1810.*, Carn. N. v. I. (1910), 224; spisi ŽAK 24. okt. 1805, 10. nov. 1808, 5. jan. 1810.

13 O Mikšu in Petermanu prim. spise ŽAK: 23. avg. 1806, 21. dec. 1808, 30. okt. 1818.

14 O prejemkih kranjskih učiteljev glej spise ŽAK: 6. avg. 1809, 28. apr. in 23. maja 1814.

15 O biri kranjskega cerkovnika prim. spise ŽAK: 14. marca, 4. apr., 14. avg. 1788, 5. okt., 20. nov. 1789, 28. marca 1835.

16 Prim. spis v ŽAK od 28. marca 1835.

17 Urnik zim. tečaja 1809./10. v ŽAK.

18 Prim. Prijatelj Iv., *Slovenščina pod Napoleonom*, Veda I. (1911), 432; poročila ravnatelja Dagarina in rektorja Balanta na koncu šol. l. 1811. med Zellijevimi spisi DBL.

19 O poskusu preurediti kapucinski samostan za šolo glej: Koblar A., JMK XIII. (1903) 46 sl.; spise v ŽAK: 14. feb., 10. marec, 21. amrec, 11. julij 1787; 16. jan., 6. febr., 22. dec. 1788, 1. dec. 1789, 19. okt. 1793, 2. okt. 1802, 24. sept. 1803, 11. jun. 1808, 9. febr. 1809.

20 Koblar A., *Šole v Kranju*, JMK XIII. (1903), 40 sl. Luterani v Kranju. Izobraž. knj. I. (1914), 15 sl.; Gruden, *Cerkv. razmere med Slov.* v 15. st. (1908), 108 sl.

21 O gradnji novega šol. poslopja glej spise ŽAK: 20. april, 9. jul. 1807; 5. avg., 2. nov., 12. dec. 1808; 20. okt. 1811; 22. julij 1818; 17. febr. 1826. O inž. Pollu prim. Pivec-Stelè, *Vie économique des provinces Illyriennes*, Paris 1930, 82.

22 Pismo pl. Pootsa, podpolkovnika Frimontovih huzarjev z dne 21. jun. 1809 v ŽAK: »Der Bothe, welchen Sie nach Sachsenfeld geschickt haben, wurde auf meinen Vorposten aufgehalten. Sie haben Nachrichten einziehen wollen, die weder Ihren Beruf noch den Zeitumständen angemessen ist und nachtheilige Folgen haben könnte. Ich habe Ihnen also ernstlich anzudeuten, daß Sie lieber Ihren Beruf nachfolgen, die uns so theuern und lieben Krainburger in diesen gedrängten Zeitumständen zu trösten und der guten Meinung der braven Krainburger gegen unsern allerhöchsten Monarchen zu erhalten haben als sich insoweit in politische Umstände einmischen. Ich bin persönlich überzeugt (da ich drei Monath das Glück hatte in der Gegend zu liegen) über einen ausgezeichneten Patriotismus der Krainburger, sie haben erst kürzlich mit den gefangenen Jelasichischen Corps, das nämliche bestätigt; aber ich bin auch überzeugt, was ein guter Geist vermag; richten Sie sich also darnach und erhalten Sie die guten Krainburger in der guten Meinung, so haben Sie alles gethan, dagegen Sie sollen versichert sein, daß unser letzter Blutstropfen uns nicht theuer sein wird, um dem Wohl des gütigsten Monarchen, seiner braven Unterthanen zu aufopfern.«

23 Prim. spise ŽAK: 7. jun. in 14. sept. 1809.

24 Istotam: 19. jan. 1810, 11. marec 1814.

25 Istotam: 4. okt. in 5. dec. 1808.

26 Istotam: 23. maja 1814, 28. maja 1816; Aškerc v Carn., N. v I. (1910), 224.

27 Prošnja Sluge od 4. jan., priporočilo škofa Kaučiča od 8. jan., Codellijeva rešitev od 13. jan., vse v fasc. 27-28 pod naslovom Studienangelegenheiten 1810 Vladnega arhiva pri dež. muz. v Lj.

28 Istotam izvirnik prošnje od 5. jan. in Codellijeva rešitev od 4. febr.; nemški koncept in francoski prevod od 5. jan. v ŽAK.

29 Prim. spis ŽAK 12. april 1810.

30 O Zelliju glej: Tavzes J., Slov. prepored pod Francozi, Lj. (1929), 38-42, Polec J., Lj. višje šolstvo v preteklosti in borba za slov. univerzo, Zbornik univerze kralja Aleksandra, 1929, 33 sl.

31 O nastanku Marmontove šolske uredbe prim. Polec, istotam, 20 sl.; Koblar A., Francoska gimnazija v Kranju, Izobraž. knj. I. (1914), 60-62.

32 Vošnjak B., Ustava in uprava ilir. dežel, ZMS XII. (1910), 233; Prijatelj I., Slovenščina pod Napoleonom, Veda I. (1914), 431.

33 Prim. Zellijevo pismo Slugi od 15. okt. 1810 (franc. in nemško) v ŽAK; znamenek v Zellijevem delovodniku pod št. 117 v DBL.

34 Prim. spis ŽAK 23. okt. 1802.

35 Pismo intendantu od 20. okt. 1811 v ŽAK: »Monsieur l' intendant! La permission que vous avez daigné m' accorder de recourir directement à vous de vous avertir de tout ce qui peut être avantageux ou nuisible à ma paroisse me fait prendre la liberté de vous écrire pour vous exposer la situation où je me trouve et les nouveaux troubles dont je suis menacé.

Je suis fâché que les embarras que me cause la maison parochiale qu' on commence à couvrir m' empêchent d' aller moi-même vous assurer de vive voix de mon respect, mais j' ai chargé un professeur de notre gymnase, qui est instruit de toute l' affaire de vous présenter le détail que je vous fais et de plus de vous raconter ce que je n' ose encore confier en papier.

J' ose d' abord vous assurer, Monsieur, que ce n' est ni mon intérêt ni ma propre aisance que je cherche, je n' ai en vue que le bien des enfants de la paroisse et du voisinage.

L' ancienne maison destinée aux écoles et à loger le marguillier de la paroisse qui étoit sur la place ayant été détruite tant pour la commodité de la ville qu' à cause de dépenses journalières en réparations qu' exigeoit son antiquité; avec les magistrats qui étoient alors je fis tous les efforts possibles auprès de l' Empereur d' Autriche pour obtenir l' emplacement d' une maison qu' occupoit un bénéficié à la mort duquel le bénéficié fut supprimé.

Je fus assez heureux pour réussir et obtenir encore une somme assez forte pour la mettre en partie en état d' y avoir trois salles pour les écoles, un logement pour le marguillier et même pour les professeurs. Cet emplacement ne pouvoit être plus commode étant au milieu de la ville et à portée de tout le monde. Par l' argent que j' avois obtenu et le secours des habitants et des voisins, je vins à bout d' élever le bâtiment en entier et de le couvrir, il ne restoit que l' intérieur à distribuer pour employer les matériaux que j' avois en main, lorsque la guerre qui survint, fit disparoître tous mes moyens et m' empêcha de la terminer ce n' avoit pas été sans contradiction que j' étois parvenu à ce point, mais le désir du bien public me fit tout braver; ce n' étoit d' ailleurs qu' un seul habitant, qui étoit contraire sans autre raison apparente, si se n' est que malgré la rue qui est entre cette maison et son jardin, les fenêtres de l' école donnoient du côté du jardin. En attendant qu'

elle fut achevée, j'obtins du gouvernement la permission d'arranger deux chambres pour les écoles dans l'ancien couvent des Capucins, quelques incommodes qu'elles fussent pour des petits enfants, soit à cause de l'éloignement, ce couvent étant hors la ville, soit surtout à cause des neiges pendant l'hiver.

Les choses étoient en cet état, lorsque en 1810 Monseigneur le Maréchal de Mar-mont fit établir à Crainbourg un gymnase qui exigeoit trois chambres. Hors d'état d'en trouver ni au couvent des Capucins qui étoit vendu, ni dans la ville, on proposa au directeur général de l'instruction publique et même à Monseigneur l'intendant général de me demander ces chambres en me promettant, comme l'atteste la lettre qu'on m'écrivit, que ce n'étoit qu'en attendant que la maison commencée seroit achevée. Ainsi commençoit-on le projet qu'on veut mettre à présent en execution. L'avantage de la ville que cet établissement me faisoit entrevoir et l'assurance de l'intérêt qu'on me donnoit, ne me permit aucune difficulté, je me prêtois avec plaisir au bien général et malgré les inconvénients qu'ont souffert ceux qui sont avec moi, je ne parle pas des miennes, vous les soupçonnez assez, nous sommes arrivés à la fin de l'année sans qu'on ait pensé à mettre la main à la maison commencée, on a au contraire toujours résisté aux demandes qui étoient opposées à leur dessein.

Enfin le malheureux incendie du 18 mai n'a laissé que les quatre murs à la maison en question et détruit entièrement les salles, qui étoient aux capucins et il n'est resté à mes adversaires que l'espoir de s'emparer de la moitié de la maison paro-chiale. Quelques petites et insuffisantes pour les écoles primaires que soient les chambres qu'occupaient le gymnase, je n'aurois trouvé aucune difficulté les céder par commiseration pour ces petits enfants qui seront sans instruction pendant très long temps: mais comme le directeur du gymnase vient de recevoir l'ordre de recommencer les classes le quatre novembre, je ne pourrai sans un extrême dérangement céder quatre chambres.

Je vous le répète, Monsieur, mes dispositions seront toujours en faveur de mes paroissiens et du public mais il ne paroît pas juste que je sois la victime des vives particulières de deux ou trois personnes, qui veulent persuader que je puis être tranquille aux deux cents et même plus d'enfants dans une maison dont la construction rend tous les appartements dépendants les uns des autres.

Je laisse à votre sagesse et à votre équité à me tracer à route que je dois suivre et je me ferai un devoir de ne point m'en écarter c'est de quoi je puis vous assurer ainsi que des sentiments respectueux avec les quels je serai toute ma vie Monsieur, votre très humble et obéissant serviteur Augustin Sluga, curé et Doyen. — à Crainburg le 20 8bre 1811. Le professeur vous dira le reste et le plus essentiel.

36 Nečásek v MHK XVI. (1861), 29-31; Prijatelj I., Slovenščina pod Napoleonom, Veda I. (1914). 417 sl.

37 Korespondenca o popravilu sob v župnišču v DBL: 16. okt., 31. okt., 26. nov., 29. nov. 1810, 3. febr. 1811; zaznamki v delovodniku pod št. 133 in 169. Spis od 1. dec. 1813 v ŽAK.

38 Prim. Albrechtovo prošnjo med Zellijevo koresp. v DBL.

39 O Dagarinu gl. SBL, 110 sl.; pri Tavzesu, Slov. prep., 38 popravi: Dagarin je bil kaplan.

40 Prim. v DBL pismo od 16. okt. 1810.

41 O Bellouardu gl. : Poročilo Dagarinovo od 20. nov. 1810 v DBL in Slugovo od 28. apr. 1814 v ŽAK; Lokal-u. Personalstand der Diözese Laibach, 1807—13, mrliška mat. Stara Loka.

42 Prim. delovodnik Zellija pod št. 151 v DBL.

43 Gl. Dagarinovo poročilo od 12. avg. 1811 v DBL.

44 Prim. pismo od 26. nov. 1810 in zaznam. delov. pod št. 221—223 v DBL.

45 O Juriju Zupanu gl. Kidrič Fr., Dobrovský in slov. prep. RDHV 7, 226.

46 Prim. pismo od 26. nov. 1810 v DBL.

47 »Etat nominatif« v DBL.

48 Prim. račune dobavitelja drv in postrežnice ter zaznam. delov. pod št. 549 in 594 v DBL.

49 Gl. zlasti pismo od 5. febr. 1812 v DBL.

50 Kidrič Fr., istotam, 104.

51 Tavzes J., Slov. prep. RDHV, 35.

52 Prijatelj I., Slovenščina pod Napoleonom, Veda I. (1914), 320 sl., 331, 418, 423, 427, 429; isti, Duševni profili naših prepovediteljev, LZ XLI. (1921), 213 sl., 263 sl.

53 Prijatelj, Slovenščina, 433, 584 sl.; Tavzes, Sl. prep. 37; Kidrič, Dobrovský, 104.

54 Prim. Dagarinov izkaz za I. poll. in od 12. avg. 1811 v DBL; Tavzes, isto-tam, 37.

55 Tavzes, istotam, 38.

- 56 Kidrič, Dobrovský, 104; o Ravnikarju gl. istotam 219 in Prijatelj, Profili, 276 sl.
- 57 Gl. člen 8. pravilnika pri Nečáseku, MHK XVI. (1861), 29. Pri prevodu se mu je vrinila pomota; v prvem razredu so poučevali francoščino in italijanščino, ne pa latinščine; tega ni opazil Tavzes, Slov. prep. 39. Za ureditev pouka francoščine v Kr. prim.: opomba v Pagliaruzzijevem pismu od 10. nov. 1810 in Dagarinov izkaz za prvo poll. v DBL.
- 58 Dekan Sluga omenja tri gimn. razr. v spisih ŽAK: 12. avg. 1811, 3. maj in 2. dec. 1814. Po ŽAK je povzel Koblar, Franc. gimn., 61, po njem pa Mal, Zgod. sl. nar. VII, 163.
- 59 Tavzes, Slov., prep., 39. in pismo od 10. nov. 1810 v DBL.
- 60 Tavzes, istotam, 38, 40.
- 61 Prim. Dagarinov izkaz od 12. avg. 1811 v DBL.
- 62 Prim. poročilo Balanta za 1. tečaj in Dagarinov izkaz v DBL.
- 63 Tavzes, istotam, 20.
- 64 O gospodarskem položaju ilirskih provinc gl. Pivec-Stelè, Vie économique... 10 sl., 19 sl., 220 sl., 277 sl.; o izplačilu honorarjev prim. spise v DBL: 9. junij, 13. julij, 12. avg., 22. okt., 8. nov. 1811, 20. jan., 5. febr., 6. april 1812; zaznamki delovodnika pod št. 17, 136, 308, 358, 388, 417, 556 itd.
- 65 O požaru gl.: Dimitz, IV, 329 sl.; Koblar A., Mesto Kranj, 1911, 10 sl.; Komatar, Kranjski mestni arhiv (izšlo v Jahresbericht des Gymn. Kr.) 1913, 3.; Mal J., Zgod. sl. nar. VII, 139 sl.; Stelè Fr., Ovinova kronika, DS XXV, (1912) 426. Dalje spisi v ŽAK: 20. maj, 25. maj, 29. junij, 29. julij 1811. (zadnji je stavbni red za Kranj), 17. julij 1812.
- 66 Rus J., O tipu našega mesta na pomolu, LZ L (1930), 739 sl.
- 67 Prim. poročilo Dagarinovo od 12. avg. 1811 v DBL in Slugovo od 28. apr. 1814 v ŽAK.
- 68 Prim. predpise o zaključnih izpitih pri Nečáseku v MHK XVI. (1861) 30; poročilo Dagarina in Balanta od 30. avg. 1811 v DBL.
- 69 Vošnjak B., Ustava in uprava ilirskih dežel, 226 sl., 231; Polec, Lj. višje šolstvo, 20 sl., 38; Prijatelj, Slovensčina pod Nap., 590.
- 70 Proračun mesta Kranja po prepisu dr. Fr. Zwitterja iz Archives Nationales, Paris, FIE 63, d. 4.

ÉTAT DES RECETTES ET DÉPENSES DE LA COMMUNE DE LA VILLE DE KRAINBOURG. ANNÉE 1812.

I. Des Hospices.

Observations: Il n'existe point d'hospice dans la Commune de Krainbourg.

II. De la Dette municipale . . . 787, 60

III. Recettes municipales.

a) Recettes extraordinaires . . . 735, 50

b) Recettes ordinaires (Centimes additionnels aux contributions foncière et personnelle d'après le montant des rôles . . . 1632, 50

Patentes . . . 186, 96

Amendes de police . . . 250, 00

suivant les rôles

250 f à retrancher des recettes conformément au décret du 17 mai 1809, qui fait du produit des amendes de police un fonds commun.

Maison et usines communales, prix de ferme . . . 00

Biens ruraux communaux, prix de ferme . . . 80, 00

Les bâtiments communaux ne sont susceptibles d'aucun produit, étant tous affectés à un service public.

Pensions et rentes foncières non éteintes . . . 1113, 26

Droit de poids, mesures, jauge, en produit net . . . 978, 96

Droits d'octroi . . . 7435, 14

prix de ferme

idem

idem. Le tarif de ce droit est ci-joint.

Location des halles	00
Location des places aux foires et marchés	226, 26
Délivrance des actes de l'état civil	200, 00

Secondes expéditions des actes administratifs	00
Fermes des boues	00
Total	<u>11853, 08</u>

Récapitulation.

Recettes extraordinaires	735, 50
Recettes ordinaires	11853, 08
Total général des recettes	<u>12588, 58</u>

IV. Dépenses municipales ordinaires.

1) Frais d'administration fixés à 50 centimes par habitant	3774, 00
--	----------

Contribution des biens communaux	57, 08
--	--------

Dix pour cent du produit net de l'octroi	698, 46
2 pour % droit de pesage	97, 89
Loyer ou entretien de la maison commune	200, 00
Horloges	100, 00
Cinq pour cent des revenus ordinaires pour la compagnie de réserve	00
Remise au percepteur à raison de 3 p. % de revenus ordinaires	300, 00
Dixième du produit des propriétés foncières pour le culte	2, 29
Centième pour l'hôtel des invalides	118, 53

Additions aux cinq pour cent des revenus ordinaires	00
Traitement du préfet à raison de	

ce droit est aussi affermé

ce produit est évalué à la somme de 200 f par l'Intendant gal en raison de la population.

à raison de 50 c. par habitant sur une population de 7548 âmes. Les salaires des gardes champêtres et piétons de la Mairie sont compris dans cette somme.

L'Intend. général observe que les contributions sont assises sur des maisons non productives, parce qu'elles sont affectées à un service public, et qu'elles en sont exemptes conformément à l'Instruction du M^{re} des finances, du 28, 9bre 1808. Il y aura en conséquence lieu à réclamation de la part de la commune; mais comme il est de principe que les termes échus des Contributions doivent être payés non obstant réclamation et sans restitution, cet article reste inscrit pour la somme proposée.

sur 7.435,14

à raison de 10 p. % sur 978,98.

à titre de traitement fixe.

sur 22.92 contributions de ...

1 p. % des revenus ordinaires, déduction faite de 250 fr. indûment portés en recettes, pour produit des amendes de police.

2 p % des revenus ordinaires . . .	228, 05
Intérêts des capitaux placés à la Commune	405, 48
Prisons 2 p. %	242, 06
Service de santé 1 p. %	121, 03
2) Traitement du commissaire du police	400, 00

Idem de 2 agens de police	400, 00
Gardefeu	100, 00
Pavé	400, 00
Réverbères	00
Pompes à incendie	200, 00
Dépôt de sûreté près les justices de paix	600, 00
Traitement de médecin » » chirurgien	00

2 p. % pour les prisons	222, 05
1 p. % pour le service de santé . .	114, 00

Cimetière, frais d'entretien, ses murs de clôture	00
--	----

3) Quinzième du revenu total pour masse de casernement . . .	790, 20
---	---------

4) Travaux publics	770, 00
5) Secours publics	00
6) Lycée à Laybach une bourse .	177, 79

Collège	00
Prix d'encouragement aux élèves . .	00
Bibliothécaire	00
Indemnité du logement aux insti- tuteurs primaires	400, 00
7) Logement des curés	00
Indemnité aux desservans etc. .	500, 00
Grosses réparations, loyers des églises	00

à raison de 2 p. % sur 11.853,08

reportés au chapitre 2.

la population de la Commune étant de 7548 âmes, le traitement du commissaire de police doit être de 800 fr. conformément à l'arrêté du 17 germinal au 11e. La moitié pro 6 mois de 400 fr. C'est à tort que les autorités locales n'ont porté que 300 fr. pro 2 agens de police.

L'intendant général observe que le médecin et chirurgien ne doivent pas être à la charge de la Commune et en conséquence il ne propose rien pour leur traitement.

Reportés du chapitre 1er, previens qu'en vertu de la décision de S. M. du 12. juin 1811, la dépense des prisons et dépôts de sureté doit être entièrement à la charge des villes où sont situées les d. maisons.

à la charge de la fabrique.

Quinzième des revenus ordinaires déductions faite de 250 fr., indûment portés en recettes produit des amendes de police.

pour entretien des ponts et fontaines

suyvant l'intendant général, contingent de la Commune dans la dépense du lycée de Laibach.

pour deux instituteurs la dépense est modérée.

8) Fêtes publiques	200, 00
Dépenses imprévues	300, 00
Totaux	<u>11.561, 84</u>

Récapitulation.

Revenus et recettes extraordinaires	12.588, 58
Dépenses ordinaires	<u>11.561, 84</u>
Reste disponible	<u>1.026, 74</u>

Dépenses extraordinaires.

Réparations extraordinaires à la maison commune endommagée par une incendie	300, 00
Nouvel ameublement de la maison commune devenue nécessaire à cause de l' incendie qui a détruit celui qui existait	60,00
Une pompe au faubourg de la Save	246, 00
2 centimes fonds Comm. pour concourir à la construction du dépôt de mendicité du Département	<u>237, 16</u>
Totaux	<u>843, 06</u>

Je demande le devis.

Je demande l'état de la dépense.

Contingent de la Commune demande les frais de l'établissement de ce dépôt.

Récapitulation générale.

Restant disponible après les dépenses ordinaires	1.026, 74
Dépenses extraordinaires	<u>843, 06</u>
Différence: en déficit	
en excédant	183, 68

Signé

N. Pagliarucci Maire,

Orehaunig adjoint

Thadeus Joseck,
membre du Conseil Municipal

Charles Florian,
membre du Conseil Municipal.

(Proračun je bil pregledan od intendanta Kranjske 20. jun. 1812, od gen. intendanta 24. jun. 1812, odobren od Državnega sveta v Parizu 11. jan. 1813.)

71 Instruction relatif à la formation des budgets des communes de l' Illyrie pour l' année 1812 od 15. nov. 1811 (F 3 franc. spisov lj. dež. arh.)

72 O Ignaciju Škarji (r. 1760 v Šmihelu pri Novem mestu, lastnik gradiča Prevale, mestni sindik, v francoski dobi mirovni sodnik kranjskega kantona — ne župan, kakor trdi Dimitz IV. 330, — umrl 1837 v Kranju), prim. Koblarjevo gradivo in Instrumentenbücher der Stadtkammeramtsgült Krainburg II., III. v reg. sreskega sod. v Kranju.

73 Prim. koncept v ŽAK, prošnjo med Zelljevo korespondenco v DBL.

74 Pagliaruzzi očita Slugi pozneje v pismu z dne 1. dec. 1813. ŽAK.

75 Prim. prevod dekreta o cerkvenih fabriških svetih z dne 30. dec. 1809 v ŽAK in Vošnjak, Ustava in uprava ilir. dežel, 240 sl.; o cerkv. fabr. svetih iz cerkv. pr. stal. glej Kušej, Cerkv. pravo kat. C.2, 553.

76 O kranjskem cerkv. fabr. svetu prim. spise od 13., 15. marca, 2., 7. aprila 1813 v ŽAK.

77 O popravilu župnišča prim. spise od 28. febr. 1812, 10. marca 1815 v ŽAK.

78 Zelli Dagarinu 26. okt. 1811, delov. št. 1203 v DBL; prim. izvršilno naredbo k čl. 129 organiz. dekreta od 12. nov. 1811 v *Télégraphe Officiel* št. 2 od 1. jan. 1812 v DBL.

79 Za zgod. franc. primarne šole v Kranju glej dopise: 1. nov. 1811, 20. in 26. jan. 1812 med Zellijevo korespondenco in v delov. št. 1415 DBL; Slugovo poročilo od 28. apr. in 23. maja 1814 v ŽAK.

80 Prim. dopis Sluge okrožnemu uradu 2. dec. 1814 v ŽAK.

81 Vošnjak B., Ustava in uprava ilir. dežel, 147 in Pivec-Stelè, *Vie économique* . . ., 16.

82 Pagliaruzzi Zelliju 28. nov. 1812 v DBL; Sluga intendantu Codelliju 11. marca 1814 v ŽAK.

83 Zelli Pagliaruzziju 9. dec. 1812. v Z. delov. št. 1716 DBL.

84 O Fr. Tercyju prim. Kos M., *Télégraphe Officiel* in njegove izdaje, GMS VII., VIII. (1926-27), 7. Ob odhodu je pustil v župnišču drobec korespondenčnega zvezka (v ŽAK) in nekaj knjig (v Slugovi knjižnici), n. pr. *Almanach impérial pour l'année 1813*, *Vodnikovo Pismenost* (1811) z opombo: ce livre m'a donné Mr le professeur Supan Jacques. V ŽAK prim. tudi priporočilno pismo škofa Kaučiča za subdelegata z dne 12. apr. 1813. Bella »directeur de l'administration des domaines«, o njem glej Pivec-Stelè, *Vie économique*, 95, 245.

85 Pagliaruzzi Slugi 1. dec. 1813 v ŽAK. Prim. istotam spis z 29. nov. 1814.

86 Prim. Sluga škof. ordin. dne 3. maja 1814. O tem starem francoskem narodnem običaju prim. Aškerc v Slovanu 1909, 194 in Tavzes, Slovenski preporod, 17.

87 Glej dopis konzistorija Slugi z dne 23. nov. 1813 v ŽAK.

88 Prim. spise v ŽAK: od 8. nov. 1. (dvoje pisem), 2., 3., 5., 9. in 14. dec. 1813. Župnikove besede so iz pisma z dne 2. dec. 1813.

89 O gradbi šolskega poslopja prim. spise v ŽAK: od 9. apr., 23. maja 1814, 10. apr., 28. maja 1816., 22. jul. 1818.

90 *Raccolta di diverse orazioni tradotte per la prima volta in Italiano da una quinta edizione tedesca stampata in Clagenfurt, Padova 1824.*

91 Costa, *Die Sprachenfrage in Illyrien*, BK 1861, 67-68, Pivec-Stelè, *Vie économique*, 339; Tavzes, Slovenski preporod 44 sl., Kidrič, Dobrovský in slovenski preporod, 107.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000510454

